

2. Politička kultura

2.1 Demokratija oživljava kroz svoje građane

Primjer:

Parlamentarni izbori proizvode dobitnike i gubitnike. Većina formira novu vladu, manjina opoziciju. Prethodna vlada može izgubiti izbore, te na njeno mjesto dolazi nova, s različitim političkim stajalištima.

Pravila su jasna, no to nije dovoljno. Izborni sistem će funkcionisati tek kad budemo mogli biti sigurni da će gubitnici, manjina, prihvatiti rezultat. Ako to ne učine, izbori mogu izazvati nasilne sukobe, koji će rascijepiti društvo, umjesto da ojačaju koheziju među njegovim članovima.

Izborna kampanja pruža strankama mogućnost da građanima prenesu svoje ideje. No, šta ako zastupljene stranke promoviraju rasističku, fundamentalističku ili antidemokratsku ideologiju?

Da bi izbori funkcionisali kao jedan od najbitnijih oblika učestvovanja građana u demokratskom odlučivanju, društvu je očito potrebno mnogo više od pukog okvira zakona kojim se određuje održavanje izbora. Mora postojati povjerenje u politički proces i postupci kojima će se osigurati ispravno provođenje tih procesa.

Ovaj primjer pokazuje da demokratija zavisi jednako o nizu propisa kao i o stavovima građana prema demokratiji. Oni moraju razumjeti i uvažavati sistem, a istovremeno i osjećati odgovornost za njegovu stabilnost. Stranke se međusobno moraju ophoditi kao suparnici, no ne i kao neprijatelji. Samo u tom slučaju demokratija demonstrira svoju snagu kao jedini sistem u kojem je promjena vlasti moguća bez promjene političkog sistema.

Demokratija se sastoji od sistema institucija i procesa koji obuhvataju opće izbore, parlamentarnu zastupljenost i kontrolu vlasti sistemom provjera i ravnoteža. Neke strukture uključuju neposredno učestvovanje kroz referendum ili ustavni sud. Demokratija je pozornica, a građani su glumci, doslovno. Oni stoga moraju biti voljni i sposobni odigrati svoju ulogu, i moraju se poistovjetiti s političkim sistemom demokratije.

Demokratija je sistem institucija ukorijenjen u političkoj kulturi. Institucionalni sistem može uspostaviti okvir za političku kulturu, no ne može stvoriti, niti osigurati njegovu stabilnost. Isto načelo vrijedi i za autokratski oblik vladavine. Autokrat također ovisi o odgovarajućoj političkoj kulturi, utemeljenoj na politički povodljivim subjektima umjesto na aktivnim i angažovanim sistemima.

2.2 Kulturna dimenzija ljudskih prava

Ljudska prava koja su civilna i politička po prirodi određuju šta su demokratski procesi u praksi, uključujući slobodu mišljenja i izražavanja, slobodu medija (to jest zabranu cenzure), pravo glasa, i načelo jednakosti i nediskriminacije koje vrijedi za ostvarivanje svakog ljudskog prava. Kada zemlje ratifikuju određeni sporazum o ljudskim pravima, obavezuju se na usklađivanje državnih zakona i praksi radi uklapanja u međunarodne standarde. Čine to dobrovoljno.

No, šta se događa ako država zakaže u sprovođenju ljudskih prava? Postoje razni mehanizmi zaštite, ustanovljeni od strane UN-a i regionalnih institucija za ljudska prava i sadržani u javno objavljenim regionalnim dokumentima na temu zakona o ljudskim pravima, koje vlade mogu prihvatiti. U Evropi je, na primjer, na snazi Evropska konvencija o ljudskim pravima, s civilnim i političkim pravima kao glavnim područjem interesa. Za potpisivanje je raspoloživa i Evropska socijalna povelja, zasnovana na ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Ukoliko neka vlada prihvati Konvenciju, no ne djeluje u skladu s njenim odredbama, građani (ili bilo koja osoba unutar državne jurisdikcije) država članica Vijeća Evrope mogu uputiti žalbu Evropskom sudu za ljudska prava u Strasbourgu.

U većini slučajeva, ostvarivanje ljudskih prava se odvija u sklopu vlada organizovanih kao ustavne demokratije, putem uobičajenih mehanizama demokratskih procesa. Ti mehanizmi podrazumijevaju razvijanje zakona, ali i kulture građanskog učestvovanja i angažmana.

Demokratija i ljudska prava zavise od institucionalnog okvira koji se sastoji od dvije komponente: niza propisa i načela ustanovljenih unutar ustava i pravnog sistema, te političke kulture. Demokratija i ljudska prava su usađeni u nizu načela, vrijednosti i odgovornosti. Dozvoljavaju suprotstavljanje oko spornih pitanja, sve dok postoji jasna saglasnost oko okvira koji priznaje i štiti, no istovremeno i ograničava slobode. Može se izraziti neslaganje oko gotovo bilo čega, no to funkcionise samo ukoliko svi podržavaju sistema koji neslaganje dopušta.

2.3 Učenje kroz demokratiju i ljudska prava – kultura demokratije u školama

Demokratija ne može postojati bez angažovanih demokrata.

Svaka generacija preuzima svoje demokratsko nasljeđe, i trebala bi ga razumjeti i uvažavati, te naučiti kako ga aktivno primijeniti. Zadaća obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, kao i odgoja i obrazovanja u cjelini jeste podržati i ohrabriti mladu generaciju da postanu aktivni i angažovani demokrati.

Kulturne tradicije sklone demokratiji se polagano razvijaju, kako je pokazalo historijsko iskustvo u mnogim zemljama. Najozbiljniju prepreku s kojom su suočeni državotvorni projekti u društvima koja su pretrpjela građanski rat, predstavlja odsutnost tradicije kulture demokratije. Obrazac demokratske institucije se, takoreći, može uvesti, no korijenje kulture demokratije ne može – ono mora doslovno iznicati iz kulturne baštine društva.

Iz tog razloga, politička kultura se može koncipirati u konstruktivističkim kategorijama. Ostvaruje se kroz procese učenja i socijalizacije. Stoga je od velike važnosti upravlja li se školama demokratski ili autokratski, jer će se od učenika očekivati da nauče kako živjeti u, ili pod, oblikom vladavine kojem svjedoče u ranoj fazi života.

Škola kao mikro-društvo može podržati svoje učenike u sticanju i uvažavanju ključnih elemenata kulture demokratije i ljudskih prava, uključujući sljedeća:

- Učenici su sposobni sigurno i samopouzdanom prepoznati i izraziti svoje interese i stavove.
- Učenici se jedni prema drugima odnose s uzajamnim poštovanjem, uključujući slušanje tuđeg mišljenja i empatiju, odnosno spremnost i sposobnost mijenjanja perspektive.
- Učenici su sposobni riješiti sukob nenasilnim sredstvima, to jest pregovorima i kompromisima.
- Učenici uvažavaju funkciju institucionalnih okvira koji štite i ograničavaju njihova lična prava i slobode. Oni dodaju “mekan”, neformalni element političke kulture „tvrdom”, formalnom elementu pravila.
- Učenici uvažavaju politiku kao praktično nastojanje s ciljem rješavanja problema koji zahtijevaju pažnju i odlučivanje.
- Učenici učestvuju u procesu biranja predstavnika i formalnom procesu odlučivanja.
- Učenici primjenjuju nekonvencionalne načine uticanja na procese odlučivanja, kao što su podizanje svijesti, aktivizam, lobiranje i samostalno rješavanje problema.
- Učenici preuzimaju odgovornost za svoje odluke i izbore, uzimajući u obzir njihov uticaj na njih same, no i na ostale.
- Učenici su svjesni da će ukoliko ne učestvuju u odlukama koje se na njih odnose, drugi ih učiniti umjesto njih, a ishod možda neće ići u njihovu korist.

Politička kultura je snažno povezana sa stavovima i vrijednostima koje mladi građani stiču kroz proces socijalizacije, uključujući i njihovo školsko iskustvo. Postoje i drugi faktori koji imaju jednako snažan uticaj na proces socijalizacije mladih ljudi, posebno porodica, vršnjaci i mediji. S druge strane, školska zajednica nudi djeci i adolescentima najranije mogućnosti sticanja iskustva interakcije u društvu i u javnosti; možemo stoga pretpostaviti da škola posjeduje presudni uticaj na način prenošenja demokratskog nasljeđa na mlade generacije. Učenjem i iskustvom u školskom ambijentu mladi ljudi mogu razviti navike i vještine za cjeloživotno učestvovanje u demokratskim procesima i vrijednostima ljudskih prava, kako kroz formalne procese odlučivanja, tako i kroz svakodnevne interakcije.